

Aanvullende notitie op 'Impressie van gespreksbijeenkomsten met Provinciale Staten over onderzoek op het terrein van landschap, natuur en recreatie'.

d.d. 18-02-2013

Aanleiding

In september 2012 heeft de Rekenkamer met een aantal leden van PS van de vier Randstadprovincies (woordvoerders op het gebied van natuur en recreatie) gesproken over de onderzoekbehoefte en de mogelijke insteek van onze oriëntatie naar recreatieschappen en natuurbeheer. De impressie van deze bijeenkomst en de bijeenkomsten in de andere drie Randstadprovincies is u eind oktober 2012 toegestuurd (dit stuk staat ook voor de commissievergadering op 4 maart geagendeerd, volledigheidshalve hebben we het als bijlage 2 bijgevoegd). Het beeld dat in de bijeenkomst in Utrecht naar voren kwam is dat het nu wellicht niet het juiste moment is voor een rekenkameronderzoek op het gebied van landschap, natuur en recreatie. Op dit moment is de provincie druk bezig met de vorming van nieuw beleid. In een later stadium zou de Rekenkamer het gevoerde beleid kunnen beoordelen. In de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland was wel direct behoefte aan onderzoek en met name gericht op natuurbeheer. Vooralsnog zouden de volgende hoofdvragen daarin centraal moeten staan:

1. In hoeverre worden de doelen van het natuurbeheer bereikt: is het beheer doeltreffend?
2. Waaraan (overhead en uitvoering) wordt het geld voor natuurbeheer besteed: is het natuurbeheer doelmatig?

De Rekenkamer heeft in haar onderzoeksprogramma over 2013 opgenomen dat zij het onderzoek naar Natuurbeheer vooralsnog alleen voor de provincies Noord- en Zuid-Holland gaat uitvoeren.

Tijdens de vergadering van de programmaraad op 13 november 2012 gaven de Flevolandse en Utrechtse programmaraadsleden aan dat een dergelijke insteek van het onderzoek wellicht toch ook voor Flevoland en Utrecht interessant kan zijn. Het onderzoeksprogramma van 2013 is echter al volledig belegd. Wel is er in het kader van de flexibilisering van ons onderzoeksprogramma bij de komende programmaraadbijeenkomst op 9 april de mogelijkheid om naar de actualiteit van ons onderzoeksprogramma voor de tweede helft van 2013 te kijken en kunnen wij die dan nog aanpassen. Dit is ook aangegeven bij de presentatie van het onderzoeksprogramma in de cde BEM van 21 januari jl. Op uitdrukkelijk verzoek van de provincies Flevoland en Utrecht zou een onderzoek naar Natuurbeheer dus alsnog aan de onderzoeksprogrammering toegevoegd kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door herprioritering binnen het bestaande programma. Ten behoeve van deze afweging informeren wij u over de laatste stand van zaken van de oriëntatie op het onderzoek, die wij op dit moment met externe ondersteuning uitvoeren.

Stand van zaken oriëntatie

Binnen het natuurbeheer zijn veel verschillende natuurbeheertypen. Het is moeilijk om iets te zeggen over de doelmatigheid en doeltreffendheid van natuurbeheer in het algemeen. Wij overwegen daarom om (een deel van) het onderzoek af te bakenen door te kijken naar één of meerdere natuurbeheertypen (een ecosysteem) per provincie. In Tabel 3 in Bijlage 1 is de samenstelling per ecosysteem weergegeven. De ecosystemen die in de Randstadprovincies voorkomen zijn:

- a) Zee en wad
- b) Duinen en kwelders (excl. duinbos)
- c) Rivier en moeras
- d) Beken en bronnen
- e) Stilstaande wateren
- f) Venen en heide (excl. duinheide)
- g) Grasland (flora en fauna)
- h) Grasland (weidevogels)
- i) Grasland (wintergasten)
- j) Akkers (flora en fauna)
- k) Bos

Voor de vier Randstadprovincies hebben wij op basis van indicatieve gegevens over de oppervlakte en financiële vergoedingen de meest relevante ecosystemen in kaart laten brengen (zie Tabel 1 en 2). De agrarische beheertypen zijn hierin niet opgenomen. In de provincie Utrecht is relatief veel agrarisch natuurbeheer. In Tabel 4 in Bijlage 1 is een indicatie gegeven van de aantallen hectares agrarische beheertypen.

Tabel 1. Percentage areaal ecosysteem (excl. agrarische beheertypen) per Randstadprovincie. Peiljaar 2009.

Ecosystemen	% t.o.v. totaal provincie			
	FL	NH	UT	ZH
Nog om te vormen naar natuur	0.3	21.1	15.8	6.7
Zee en wad	0	0	0	12.3
Duinen en kwelders (excl. duinbos)	0	16.3	0	6.8
Rivier en moeras	6.1	2.7	1.8	18
Beken en bronnen	0.0	0.0	0.0	0.0
Stilstaande wateren	78.4	6.4	4.5	26.2
Venen en heide (excl. duinheide)	0	2.7	5	0.2
Grasland (flora en fauna)	2.3	15.6	11.8	11.9
Grasland (weidevogels)	0.3	9.7	1.6	3.4
Grasland (wintergasten)	0.0	0.3	0.0	0.2
Akkers (flora en fauna)	0.0	0.2	0.6	0.9
Bos	12.6	24.0	57.7	10.4

Tabel 2. Indicatie totale jaarvergoeding per type ecosysteem (excl. agrarische beheertypen) in miljoenen Euro's. Peiljaar 2009.

Ecosystemen	Indicatie jaarvergoeding in miljoenen €				
	FL	NH	UT	ZH	Totaal
Zee en wad	0	0	0	0	0.0
Duinen en kwelders	0.0	1.3	0.0	1.4	2.7
Rivier- en moeras	1.2	0.5	0.2	1.8	3.7
Beek en bron	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Stilstaande wateren	2.5	0.1	0.1	0.2	2.8
Venen- en heide	0.0	0.4	0.4	0.2	1.0
Grasland (flora en fauna)	0.8	3.0	1.9	4.1	9.8
Grasland weidevogels	0.1	1.4	0.2*	1.2	2.9
Grasland wintergasten	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Akkers	0.0	0.1	0.2	0.6	0.8
Bos	0.4	0.8	1.8	1.1	4.1
Totaal	5.0	7.4	4.8	10.5	27.7

* In Utrecht is ca. 12.200 ha agrarisch gebied aangewezen voor weidevogelbeheer. De vergoeding voor het zwaarste weidevogelpakket bedraagt ca. € 500 per ha.

Wij benadrukken hierbij dat het indicatieve gegevens zijn van enkele jaren geleden. Op basis van deze gegevens zijn voor de provincie Utrecht voornamelijk de volgende ecosystemen als meest relevant naar voren gekomen:

- Grasland (flora en fauna)
- Bos
- Grasland (weidevogels)
- Venen en heide

Grasland (flora en fauna):

De vier Randstadprovincies bezitten aanzienlijke arealen aan grasland (flora en fauna). Binnen dit type grasland komen veel Natura2000 habitattypen voor, waarvoor Nederland derhalve internationale verantwoordelijkheid draagt. Uit de tot nu toe beschikbare informatie komt naar voren dat de kwaliteit van de graslanden de afgelopen jaren nauwelijks merkbaar is verbeterd en de (potentiële) SNL-vergoeding relatief hoog is vanwege het intensieve beheer. Dat is € 9,8 mln. voor de vier provincies samen. De vergoedingen voor het agrarische beheertype *Botanisch waardevol grasland* komen hier nog bij.

Bos:

Voor de bossen, met name cultuurhistorische bossen (Utrecht) en duinbossen (Noord- en Zuid-Holland) hebben de provincies een bijzondere verantwoordelijkheid. De natuurwaarden in de provincie Utrecht worden sterk bepaald door de Utrechtse heuvelrug met haar bossen, heiden en zandverstuivingen en het Utrechtse (veen)plassengebied. Het aandeel van de provincie Utrecht in het landelijke bosareaal is echter beperkt. Desalniettemin komt circa een derde van het areaal Cultuurhistorische bossen voor in de provincie Utrecht. Door de verschillende typen bos zijn de provincies onderling niet goed vergelijkbaar. De algehele natuurkwaliteit van de bossen gaat achteruit, al geldt dat niet voor alle soorten en habitattypen. Vanuit de SNL is € 4,1 mln. beschikbaar en hier komt voor agrarisch beheer niets meer bij.

Grasland weidevogels:

Op Flevoland na, bezitten de Randstadprovincies voor Nederlandse begrippen aanzienlijke arealen veenweiden die in potentie geschikt zijn voor weidevogels. Het betreft hier zowel natuurbeheertypen via natuurbeheerorganisaties als agrarische beheertypen. De weidevogelgebieden (veenweiden) zijn niet of nauwelijks onderdeel van Natura2000 gebieden. Er zijn inmiddels vele monitoringstudies uitgevoerd, zodat er relatief veel data beschikbaar zijn. Uit de tot nu toe beschikbare informatie komt naar voren dat vrijwel alle soorten weidevogels hard achteruit gaan.

Voor de vier provincies samen gaat € 2,9 mln. naar grasland weidevogels. De vergoedingen voor de arealen aan agrarisch natuurbeheer zijn nog niet in deze cijfers meegenomen. De vergoeding voor het zwaarste weidevogelpakket bedraagt ca. € 500 per ha. In Utrecht is ca. 12.200 ha agrarisch gebied aangewezen voor weidevogelbeheer.

Venen en heide:

Het gaat hier om natuurlijke venen (hoge waterstand om veenvorming te stimuleren) en niet om landbouwkundige veenweidegebieden (drainage wat leidt tot veenafbraak). Deze gebieden komen beperkt voor in de Randstadprovincies. Uit de tot nu toe beschikbare informatie komt naar voren dat de natuurkwaliteit van de veen- en heidegebieden achteruit gaat. De meeste veen- en heidegebieden vallen onder Natura2000, zodat van enige monitoring van de aangewezen habitattypen en soorten sprake is. In totaal is € 1,0 mln. beschikbaar vanuit SNL.

Vervolg

Zoals hiervoor gemeld zijn wij bezig met de verdere oriëntatie op natuurbeheer, maar zijn we nog niet zover dat wij een concreet thema met onderzoeksvragen hebben geformuleerd. Mede daarvoor voeren we nadere gesprekken met de ambtelijke organisaties en zal het door ons ingehuurde bureau meer informatie voor ons op een rij zetten.

Wanneer u geïnteresseerd bent in dit onderwerp en graag een bijdrage wilt leveren om de invalshoek van dit onderzoek te bepalen, bijvoorbeeld over de selectie van het nader te onderzoeken ecosysteem, horen wij dit graag. Vanzelfsprekend nemen wij ook uw eventuele input vanuit de commissie mee in onze oriëntatie.

Bijlage 1

Tabel 3. Samenstelling ecosystemen

Ecosysteem	Beheertypen
Nog om te vormen naar natuur	N00.01
Zee en wad	N01.01
Duinen en kwelders (excl. duinbos)	N01.02; N08.01 t/m N08.04; N09.01
Rivier en moeras	N01.03; N02.01; N05.01; N05.02
Beken en bronnen	N03.01
Stilstaande wateren	N04.01 t/m N04.04
Venen en heide (excl. duinheide)	
Grasland (flora en fauna)	N10.01; N10.02; N11.01; N12.01; N12.02; N12.03; N12.04; N12.06.
Grasland (weidevogels)	N13.01
Grasland (wintergasten)	N13.02
Akkers (flora en fauna)	N12.05
Bos	N14; N15; N16; N17

Tabel 4. Indicatie hectares agrarische beheertypen per Randstadprovincie (periode 2010-2011)

SNL	Beheertype	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Flevoland
A01 Agrarisch faunagebied	A01.03 Ganzenfourageergebied				
	A01.01 Weidevogelgebied	5	7	4	
	A01.02 Akkerfaunagebied	5			
	A01.04 Insectenrijke graslanden				
A02 Floragebieden	A02.01 Botanisch waardevol grasland	373	903	787	1
	A02.02 Botanisch waardevol akkerland			6	

PSAN	Pakkettype	Noord-Holland	Zuid-Holland	Utrecht	Flevoland
Beheerssubsidie	Akker	3	3	75	32
	Natuurbraak	2			
	Botanisch individueel				
	Botanisch collectief (netto hectare)		6	9	
	Ganzen	1736	4023	1131	1428
	Weidevogels individueel	496	496	30	3
	Weidevogel collectief (netto hectare)	6608	3367	7395	1252

Bijlage 2

Impressie van gespreksbijeenkomsten met Provinciale Staten over onderzoek op het terrein van 'landschap, natuur en recreatie'

Voorstel invalshoek 'natuurbeheer' t.b.v. de programmaraad

d.d. 23-10-2012

Inleiding

De programmaraad heeft de Rekenkamer in november 2011 gevraagd om een onderzoek op het thema 'landschap, natuur en recreatie' zo snel mogelijk in 2012 te starten. Begin 2012 is de Rekenkamer gestart met de oriëntatie bij de vier provincies. Gezien de brede vraagstelling heeft de Rekenkamer zich ook breed georiënteerd op het onderwerp. Hierbij is gekeken naar zowel de ontwikkeling van nieuwe natuur- en recreatiegebieden als het beheer van bestaande natuur- en recreatiegebieden. Vanwege de vele actuele ontwikkelingen op dit thema, heeft de oriëntatie niet direct geleid tot een goed afgebakende onderzoeksopzet. Dat is in april 2012 gecommuniceerd aan de programmaraad. In de tussentijd heeft de Rekenkamer voor elke provincie een gespreksnotitie met achtergrondinformatie opgesteld waarin de stand van zaken op dit terrein is weergegeven en een aantal bijeenkomsten belegd met afgevaardigden van PS van de vier Randstadprovincies over de onderzoekbehoefte en de mogelijke insteek van een onderzoek op het beleidsterrein landschap, natuur en recreatie. De voornaamste uitkomsten van de bijeenkomsten zijn in deze notitie samengevat.

Op basis van de verkenning en de uitkomsten van de bijeenkomsten geven we in deze notitie beknopt de invalshoek van het onderzoek aan. Op basis hiervan willen we vervolgens in samenspraak met de programmaraad in november 2012 een onderbouwd besluit nemen hoe we het onderwerp 'landschap, natuur en recreatie' gaan onderzoeken.

Bijeenkomst Flevoland (5 september)¹

In de bijeenkomst is het beeld naar voren gekomen dat het nu niet het juiste moment is voor een rekenkameronderzoek op het gebied van landschap, natuur en recreatie. Aanvullend is door de provincie gevraagd hier ook expliciet in de begroting rekening mee te houden. De provincie is op dit moment druk bezig met de vorming van nieuw beleid. Daarnaast is aangegeven dat het nog onduidelijk is wat de gevolgen zullen zijn van de lopende formatie van een nieuw kabinet voor het beleidsterrein. Wat betreft het project Oostvaarderswold is opgemerkt dat PS reeds zelf onderzoek hebben gedaan naar de procesgang hiervan en er geen behoefte is aan aanvullend onderzoek. Hoewel de aanwezige PS leden wel behoefte zouden hebben aan advies bij de vorming van nieuw beleid, is gezamenlijk geconcludeerd dat dit geen taak is voor de rekenkamer en dat dit meer een taak is voor een adviesbureau. Tot slot is met betrekking tot recreatie geopperd dat over een aantal jaar onderzoek gedaan kan worden naar wat is bereikt met de huidige investeringen, aangezien de toeristisch-recreatieve sector in Flevoland moet uitgroeien tot een belangrijke economische pijler.

¹ Bij PS Flevoland betrof het een breder overleg waarvoor de volgende mensen zijn uitgenodigd: mw. Bax (PvdD), dhr. Boshuizen (50Plus), dhr. Boutkan (PVV), dhr. De Reus (VVD), dhr. De Wit (SGR), dhr. Geersing (CU), dhr. Jansen (PVV), mw. Jooze (PVV), dhr. Kramer (VVD), mw. Meursing (VVD), dhr. Miske (GL), dhr. Pels (PvdA), dhr. Plate (VVD), dhr. Rensema (50Plus), dhr. Rijsberman (D66), mw. Rotscheid (D66), mw. Schotman (CDA), dhr. Sloot (PvdA), dhr. Stuivenberg (SP), dhr. Van den Donk (PvdA), mw. Van Hooff (VVD), dhr. Van Klaveren (PVV), dhr. Van Ravenzwaaij (SP), dhr. Van Vliet (VVD), mw. Verbeek (SP), mw. Weijand (VVD); tevens aanwezig dhr. Kalk (griffie).

Bijeenkomst Utrecht (10 september)²

Het beeld dat in de bijeenkomst naar voren is gekomen is dat het nu wellicht niet het juiste moment is voor een rekenkameronderzoek op het gebied van landschap, natuur en recreatie. Op dit moment is de provincie druk bezig met de vorming van nieuw beleid. In een later stadium zou de Rekenkamer het gevoerde beleid kunnen beoordelen. Andere geopperde mogelijkheden voor een onderzoek zijn:

- Onderzoek naar de mate waarin natuurdoelen (bijv. behoud/versterken natuurwaarden) met recreatiedoelen (bijv. recreatie in natuurgebieden) conflicteren.
- Een quick scan van verschillende verdienmodellen van natuurbeheerorganisaties/recreatieschappen en samenwerkingsmogelijkheden.

De aanwezige leden van PS hebben aangegeven met name behoefte te hebben aan advies bij de voorbereidingen van het nieuw te vormen beleid. Een voorbeeld is een provinciebrede benchmark van uitvoeringsinstrumenten bij recreatieschappen. Ook is ter sprake gekomen dat de Rekenkamer een 'expertmeeting' kan organiseren of als procesbeschouwer de totstandkoming van het nieuwe beleid kan beoordelen. Bij een aantal aanwezige leden van PS bestaat behoefte aan advies bij de ontwikkeling van nieuw beleid. In de bijeenkomst is gezamenlijk geconcludeerd dat het voorzien in de behoefte aan advies bij de voorbereidingen van nieuw beleid geen taak is voor de Rekenkamer.

Bijeenkomst Noord-Holland (13 september)³

Met betrekking tot het thema natuur is door de aanwezige leden van PS aangegeven dat zij, ondanks de lopende ontwikkelingen, toch mogelijkheden zien voor een rekenkameronderzoek. De oorspronkelijke onderzoeksuggestie is wellicht ingehaald door de tijd, waardoor een onderzoek naar organisatievormen (ideale structuur, beheermodellen, e.d.) op dit moment niet wenselijk meer is. Maar in een onderzoek naar de mate van doelbereiking en de doeltreffendheid van het natuurbeleid wordt wel toegevoegde waarde gezien. Het beleid wordt weliswaar aangepast, maar de afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in natuur en in het kader van de bezuinigingen is het juist belangrijk om te weten wat is bereikt met deze investeringen. Dit kan helpen bij het bijstellen van het beleid. Aangegeven is dat de Rekenkamer in het onderzoek kan kijken naar de geldstromen en de inhoudelijke doelen. Voorbeelden van vragen die hieronder vallen zijn:

- Waar blijft het geld dat naar natuurorganisaties gaat (overhead en uitvoering)?
- In hoeverre is het geld uitgekeerd?
- Welke bijdrage leveren de subsidies aan de doelen?
- Zijn de beheergelden efficiënt besteed?
- Wat is effectief natuurbeheer?
- Wat levert agrarisch natuurbeheer bijvoorbeeld op?
- In hoeverre participeren burgers en groepen bij natuurbeheer?

---

² Deelnemers vanuit PS Utrecht: mw. Broere (PVV), dhr. De Heer (CU), dhr. De Kruij (CDA), dhr. Fastl (GL), dhr. Peters (D66), dhr. Scherer (PVV), dhr. Tuijnman (VVD), dhr. Van der Steeg (PvdD), dhr. Weijerink (VVD); tevens aanwezig dhr. Poort en dhr. Schoen (griffie).

³ Deelnemers vanuit PS Noord-Holland: dhr. Van Liere (PvdD), dhr. Gersteling (SP), mw. Blokker (PvdA), dhr. Papineau Salm (PvdA), dhr. Holthuisen (50PLUS), dhr. Broekhoven (CDA), mw. Hoog (VVD), mw. Zaal (D66), dhr. Struben (D66), mw. Hoog (VVD), dhr. Bouberg (Ouderenpartij).

Bij een aantal aanwezige leden van PS bestaat hiernaast de behoefte aan advies bij de ontwikkeling van nieuw beleid. In de bijeenkomst is echter gezamenlijk geconcludeerd dat dit geen taak is voor de Rekenkamer.

Het thema recreatie is, net zoals natuur, onderhevig aan beleidsveranderingen. Met name over het punt dat er te weinig middelen zijn voor het beheer worden de zorgen geuit en is behoefte aan informatie. Het algemene beeld is dat het voor een rekenkameronderzoek nog te vroeg is.

Bijeenkomst Zuid-Holland (17 september)⁴

Door de aanwezige leden van PS is aangegeven dat zij, ondanks de lopende ontwikkelingen, toch mogelijkheden zien voor een rekenkameronderzoek. Er bestaat behoefte aan een onderzoek op zowel het beleidsterrein natuur als het beleidsterrein recreatie. Indien moet worden geprioriteerd ligt de voorkeur eerst op een onderzoek naar natuur en in tweede instantie naar recreatie. De onderzoekbehoefte ligt vooral op het inhoudelijk deel (mate van doelbereiking, doeltreffendheid, e.d.) en niet zozeer op het organisatorische deel (ideale structuur, beheermodellen, e.d.). De vragen richten zich ook op de geldstromen in relatie tot de inhoudelijke doelen. Het Hoofdlijnenakkoord kan als uitgangspunt dienen voor onderzoek naar de doelen, omdat de hierin genoemde doelen minder timingsgevoelig zijn. Hoewel er veel verwevenheid is tussen natuur en recreatie is het van belang om onderscheid te maken tussen de natuur- en recreatiedoelen. Een recreatiedoel (bijv. recreatief medegebruik van een natuurgebied) kan conflicteren met een natuurdoel (bijv. behoud natuurwaarden). In de bijeenkomst is ook aangegeven dat er in het verleden veel gronden zijn gekocht en dat er minder aandacht is voor de inrichtingskosten en de kosten voor het beheer van de terreinen. Voorbeelden van vragen die in dit kader werden genoemd zijn:

- Als het beheer is afgekocht, hoe kan dan de kwaliteit van het gebied toch worden gehandhaafd?
- Wat zijn de doelen van de Randstadprovincies?
- Wat heeft de burger aan de natuurgebieden?
- In hoeverre wordt er gewerkt met vrijwilligers?
- In hoeverre past het doel bij de wensen van de burgers?
- Welke vorm van beheer is het meest efficiënt?
- Wat levert agrarisch natuurbeheer bijvoorbeeld op?
- Waar wordt het geld aan uitgegeven en wat levert het op?
- Wat zijn de kosten van natuurbeheer (ook op de langere termijn)?
- Wat zijn de overheadkosten? (waarbij onvergelykbaarheid ook een bevinding kan zijn)
- Zijn de beoogde doelen voor elk gebied vastgelegd?

Bij een aantal aanwezige leden van PS bestaat behoefte aan advies bij de ontwikkeling van het nieuw beleid. In de bijeenkomst is echter gezamenlijk geconcludeerd dat dit geen taak is voor de Rekenkamer.

---

⁴ Deelnemers vanuit PS Zuid-Holland: mw. De Zoete (CU), dhr. Keulen (PvdA), mw. Kip (CDA), dhr. Paymans (VVD), dhr. Schuringa (VVD), dhr. Van der Stoep (CDA), mw. Van Dobben de Bruijn (VVD), mw. Van Egmond (GL), mw. Verkoelen (CDA).

Reactie Rekenkamer en vervolgstappen

De Rekenkamer is de aanwezige leden van PS van de Randstadprovincies dankbaar voor hun inbreng en betrokkenheid. Door de bijeenkomsten is voor ons duidelijk geworden of, en zo ja, waar de onderzoekbehoefte liggen en welke invalshoek van een onderzoek voor PS de meeste toegevoegde waarde zou kunnen hebben. Opgemerkt dient te worden dat hier verschillen zitten tussen de vier provincies. Zo hebben Flevoland en Utrecht aangegeven dat het nu niet het goede moment is voor een rekenkameronderzoek, Noord-Holland heeft aangegeven wel degelijk toegevoegde waarde te zien in een rekenkameronderzoek op het thema natuur en Zuid-Holland heeft aangegeven dat zowel een onderzoek op het thema natuur (prioriteit 1) als het thema recreatie (prioriteit 2) gewenst is. In de bijeenkomsten in Noord-Holland en Zuid-Holland is aangegeven dat een rekenkameronderzoek op het thema natuur zich zou moeten richten op de mate van doelbereiking en doeltreffendheid van het natuurbeleid. De afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in natuur en in het kader van de bezuinigingen is het juist belangrijk om te weten wat is bereikt met deze investeringen. Dit kan helpen bij het bijstellen van het beleid. Een dergelijke invalshoek van een onderzoek is in de bijeenkomsten in Flevoland en Utrecht niet ter sprake gekomen.

Mogelijke invalshoek voor een onderzoek

Gegeven de uitkomsten van de bijeenkomsten zullen wij ons vooralsnog richten op natuurbeheer, waarbij de volgende hoofdvragen centraal zullen staan:

- In hoeverre worden de doelen van het natuurbeheer bereikt: is het beheer doeltreffend?
- Waaraan (overhead en uitvoering) wordt het geld voor natuurbeheer besteed : is het natuurbeheer doelmatig?

We willen dit onderzoek voor Noord- Holland en Zuid-Holland uitvoeren, waarbij we in verband met de lopende onderzoeken in Noord-Holland en Zuid-Holland starten met Noord-Holland.

Wij zullen dit aan de programmaraad voorleggen en bespreken op de vergadering van dinsdag 13 november a.s. Voor zover er in de provincie Flevoland en Utrecht op basis van het voorgaande toch uitdrukkelijk wel een wens ligt om dit onderzoek ook daar uit te voeren, horen we dit graag in de programmaraad. Op basis van de uitkomst van de bespreking met en advisering door de programmaraad zullen wij besluiten hoe dit onderzoek zal worden uitgevoerd. In de programmaraad is de prioritering van de onderzoeken voor 2013 in het algemeen aan de orde. De eventuele start van een onderzoek op dit terrein is mede afhankelijk van de afwegingen die in dat kader gemaakt worden.